

Koncepcia ďalšieho rozvoja Slovenskej národnej knižnice (2010-2017)

Úvod

Slovenská národná knižnica (SNK) je inštitúcia, ktorú dôverne poznám. Ako bibliograf som v nej začal pracovať pred desiatkami rokov. Od roku 1983 (kedy som zaviedol v Matici slovenskej pre knižničný „sektor“ názov „Slovenská národná knižnica“). V deväťdesiatych rokoch som inicioval aktivity, ktoré boli zamerané na odlúčenie SNK od Matice slovenskej a vznik samostatnej národnej knižnice. Profesionálne sa venujem teórii knihovníctva a bibliografie, výskumu, informatizácii, digitalizácii, ochrane, štandardizácii a stratégii rozvoja knižníc.

Vďaka priaznivým pomerom a mimoriadnej podpore profesných organizácií (SSK, SAK, širokej kultúrnej verejnosti, podporovateľom zo SNK a z akademického sektora) ako aj vtedajšieho ministra kultúry (Milan Kňažko) a jeho spolupracovníkov (Peter Maráky, Andrea Doktorová a i.) sa nám podarilo dosiahnuť zriadenie samostatnej Slovenskej národnej knižnice zákonom 183/2000 Z.z. (Knižničný zákon). Nasledovali roky zápasu s Maticou slovenskou a súčasne úsilia o profesionálny rozvoj a postavenie SNK v knižničnom systéme SR a systéme európskych národných knižníc, presadzovanie spoločného softvéru, výskum v oblasti ochrany, zápas o OPIS2 a i.

V rokoch 2000-2010 sa SNK, vďaka mimoriadnemu pracovnému nasadeniu a entuziazmu niektorých mojich spolupracovníkov pod mojím vedením, stala takmer štandardnou národnou knižnicou porovnateľnou s inými európskymi národnými knižnicami. Mojou ambíciou je prezentovať Slovensko ako vyspelú civilizovanú krajinu a našich ľudí ako odborníkov, ktorí dokážu konkurovať aj tým najlepším v zahraničí. Nejde mi o funkciu pre funkciu, ale o to, ako slúžiť vo funkcii rozvoju SNK a celého knižničného systému SR plnením kultúrnych, informačných a vzdelávacích úloh knižnice.

Nebolo a nie je vôbec jednoduché prekonať psychologické a sociálne bariéry v správaní v našej spoločnosti (aj knižničkej komunite) naučenej predchádzajúcim režimom na poručníckovanie, centralizmus, vedenie za ručičku, pasívne čakanie na to, kto za nás čo vyrieši. Nečinnosť je pohodlná a bezpečná... To však nie je môj prístup.

Neexistuje žiadny dôvod nedôverovať našim schopnostiam. Uvádzam to preto, lebo tento postoj je dôležitý pre štýl riadenia, ktorý preferujem a ktorý chcem ešte dôslednejšie uplatňovať ako generálny riaditeľ SNK.

Počas posledných mesiacov som mal čas a možnosť zamyslieť sa nad SNK, jej stavom a perspektívovou. Uvedomil som si, čo som urobil a neurobil, čo som urobil dobre a v čom som nebol dôsledný a kde som urobil chyby.

Pozíciu GR som vždy bral ako pozíciu „prvého medzi rovnými“. Mojim cieľom bolo a aj bude určovať stratégie, byť vizionárom, byť „hromozvodom“, niest' zodpovednosť nielen za seba, ale aj za iných, za všetko dobré aj zlé.

Poslanie a profesionálne úlohy SNK stanovuje jednak *Knižničný zákon* a *Zriaďovacia listina SNK*. Rámce pre ďalší rozvoj tvoria aj ďalšie odborné a politické dokumenty, poznanie svetových trendov, *stratégia rozvoja slovenského knihovníctva*, *uznesenia vlády*, *riadiace akty* ústredných orgánov štátnej správy, *európske projekty*, programy *IFLA*, *CENL*, *Európskej komisie* a *programové vyhlásenie vlády*.

Všetky tieto dokumenty sa musia neustále prenášať do riadiacich aktov a rozhodovania generálneho riaditeľa a do prístupu ku formulovaniu a zabezpečovaniu rozvojových priorít a úloh.

Ešte v roku 2010 je potrebné bezprostredne reagovať prostredníctvom organizačných zmien na

direktívu vlády a 6-10% krátení mzdových prostriedkov na rok 2011 a súčasne sa usilovať o *rozvoj* inštitúcie najmä získavaním mimorozpočtových prostriedkov cez granty a projekty.

Koncepciu som rozdelil do štyroch hlavných častí, ktoré vyjadrujú aj moje predstavy o vecných a finančných prioritách v strednodobom výhľade.

1. Organizácia a riadenie
2. Personálny rozvoj, rozvoj výskumu, vývoja, vzdelávania
3. Rozvoj SNK prostredníctvom projektov a inovácií
4. Priestorové otázky

Organizácia a riadenie

Základný organizačný poriadok SNK pokrýva v súlade so zákonom a zriaďovacou listinou všetky potrebné aktivity SNK. Do júna 2010 prešiel niekoľkými zmenami, z ktorých viaceré mali len „kozmetický“ charakter. S odstupom času považujem za vhodné uskutočniť dôkladnejšiu revíziu organizačnej štruktúry.

V SNK je v súčasnosti 273 systemizovaných pracovných miest. Organizačnú štruktúru tvoria tieto útvary: a) odbory, b) oddelenia, c) referáty. Spolu je v SNK 43 vedúcich zamestnancov (riaditeľov odborov a vedúcich oddelení). Niektoré pracoviská (napr. Odbor pre knižničný systém, ktorý sa nedarí dobudovať) nemá dostatočný počet zamestnancov, takže riaditeľ odboru ani nemá nárok na príplatok za riadenie. Ukázalo sa tiež, že rozdelenie oddelení na referáty je niekedy formálne a nemá nijaký odborný ani finančný význam.

Organizačná štruktúra je príliš rigidná, existujú bariéry medzi niektorými odborníkmi, hoci ich práca má podobný predmet a povahu. Vzhľadom na vonkajšie vzťahy odborných útvarov som v minulosti považoval za vhodné, aby vedúcimi veľkých útvarov boli riaditelia odborov. Tento model sa ukázal v niektorých prípadoch ako čisto formálny, pretože niektorí riaditelia nekonali a samostatne, neboli dostatočne iniciatívni a neboli schopní niesť finančnú a právnu zodpovednosť, čo je nevyhnutnou podmienkou kompetentného riadenia. Dokonca sa na niektorých pracoviskách na rovnaké alebo veľmi príbuzné agendy používajú rôzne softvéry, čo sťažuje integráciu poznatkov o zbierkach SNK. Konkrétne mám na mysli Národnú agentúru ISBN, Odbor správy HKF, Odbor reštaurovania a konzervovania, Referát tlačí 18.-19. storočia. Systémová integrácia v tomto ohľade by mala byť prioritou pracoviska IT. Organizačnú zmenu plánujem v roku 2010 urobiť podľa týchto princípov:

- 1) Zmena má viesť k *zníženiu počtu* vedúcich pracovníkov
- 2) Zmena musí priniesť možnosť *efektívnejšieho riadenia*
- 3) Zmenou chcem dosiahnuť *väčšie kompetencie a zodpovednosť* riaditeľov sekcií/odborov v odborných, finančných i personálnych otázkach, väčšie práva i povinnosti
- 4) Zmena bude sledovať *zrušenie referátov*, ktoré sa ukázali ako formálne
- 5) S cieľom zvýšenia efektívnosti odborného riadenia znížiť počet zástupcov, námestníkov a riaditeľov odborov a integrovať pracoviská s podobným alebo rovnakým predmetom činnosti.
- 6) Namiesto doterajších 15 odborov vytvoriť tieto hlavné útvary (sekcie):

1. **Riaditeľstvo SNK** (1 asistent GR pre administratívne riadenie, 1 referent kontroly, 1 referent pre zahraničnú spoluprácu, 1 vedúci sekretariátu - administratívny zamestnanec)
2. **Sekcia fondov SNK (bibliotéka, knižničné činnosti)** (zahrnie činnosti: doplňovanie, katalogizáciu, prevádzku technológií SNK, správa spoločného softvéru Virtua, výskum a vývoj, metodika, súborný katalóg, agentúry ISBN, ISMN, authority, seriály, depozit, národné bibliografické služby, koordinácia bibliografie (NBU) odborná knižničná metodika, zahraničné slovaciká, laboratórne reštaurovanie a konzervovanie zbierok SNK, knižničný systém SR, štatistika).
3. **Sekcia služieb SNK** (zahrnie služby SNK a služby SNK smerom ku knižničnému systému a externému prostrediu (vydavatelia, operatívna digitalizácia a kopírovanie pre služby SNK, elektronické služby, knižničné služby, vzdelávanie, ...).
4. **Sekcia dejín nižšej kultúry** (výskum dejín nižšej kultúry, HKF, HKD, metodika, retrospektívne doplňovanie, ústredná evidencia a pasportizácia HKF, preventívna ochrana zbierok SNK, retrospektíva (16.-20. st, knihy, články, revízia fondov, ai.).
5. **Pamätník slovenskej literatúry a umenia** (archív literatúry a umenia, literárne

- múzeum, výskum a vývoj, metodika, kultúrne aktivity a projekty, múzeum v Brodzanoch, biografia, genealógia, literárny život, vydávanie, prezentácia, zbierok, PR, časopis Knižnica, registratúra SNK, výstavy, propagácia)
6. **Integrované konzervačné a digitalizačné centrum (Sekcia IKDC)** (masové konzervovanie a masová digitalizácia, implementácia projektu OPIS2, výskum a vývoj, metodika, vzdelávanie v rozsahu IKDC, prevádzka technológií SNK, manažment knižničných projektov – elektronizácia knižníc, KIS3G, informácie pre inovácie, správa spoločného softvéru Virtua, mikrofilmovanie)
 7. **Sekcia ekonomiky SNK** (finančné riadenie, rozpočet, ekonomika, správa majetku, obrana a ochrana, personalistika, právne služby, majetok, tlačiareň, doprava, údržba).

Po konzultáciách s vedúcimi pracovníkmi spresním organizačnú štruktúru a názvy útvarov v rozhodnutí o organizačnej zmene.

- 8) *Metodickú činnosť* voči Knižničnému systému musia vo svojich oblastiach vykonávať všetky odborné útvary. Knižničný odbor bude riadiť aj sieť najlepších odborníkov z praxe slovenských knižníc, ktorí budú zamestnancami SNK a budú hlavnými odborníkmi s celoslovenskou pôsobnosťou (hlavní metodici). Považujem za nemožné sústreďovať najlepších odborníkov napr. na verejné knižnice v SNK.

Osobitnú pozornosť je potrebné zo strany SNK venovať systému verejných knižníc. Považujem za účelné osobne navštíviť zriaďovateľov verejných knižníc (VUC, niektoré mestá, obce) a pokúsiť sa o podnietenie podpory verejných knižníc zo strany zriaďovateľov. Považujem tiež za vhodné, aby sa v Bratislave vybuďovala *mediatéka*. Jej koncept som už vypracoval a poskytol som ho autorom a podporovateľom tejto myšlienky.

- 9) Všetky odborné útvary musia v oblastiach svojej pôsobnosti rozvíjať vedu a výskum svojich disciplín, vykonávať *vedeckú a výskumnú činnosť resp. výskum a vývoj*.
- 10) Systémom riadenia sa budem snažiť dosiahnuť, aby sa odborné útvary zamerali na dosahovanie *výsledkov* a nielen na vyvíjanie *činnosti a aby vedúci zamestnanci boli schopní niesť finančnú a právnu zodpovednosť vo svojej pôsobnosti*.

Personálny rozvoj, rozvoj výskumu, vývoja, vzdelávania

V oblasti personálneho rozvoja, ktorý je kľúčom k úspešnému rozvoju organizácie, považujem za potrebné sústreďiť sa na tieto priority:

- 1) podpora *d'alsieho vzdelávania* a založenie systému rekvalifikácie (interné vzdelávanie);
- 2) zmeniť nepriaznivú *vekú štruktúru* zamestnancov (včasná príprava nástupcov starších riadiacich zamestnancov – minimálne 5 rokov pred predpokladaným dosiahnutím dôchodkového veku kľúčových riadiacich zamestnancov hľadať nástupcov);
- 3) dosiahnuť, aby SNK a jej výskumníci získali v roku 2011 spôsobilosť na vykonávanie výskumu a vývoja podľa Výnosu Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 15. mája 2009 č. CD-2009-20239/4722-1:11 o spôsobe a postupe hodnotenia spôsobilosti osôb na vykonávanie výskumu a vývoja. Získanie tejto akreditácie umožní SNK uchádzať sa o granty určené na podporu vedy a výskumu a uľahčí akreditáciu SNK ako vzdelávacieho pracoviska.
- 4) Neprijímať do SNK odborných zamestnancov z neprofilových odborov
- 5) Diferencovane odmeňovať a zvýhodňovať zamestnancov, ktorí vykonávajú vedeckú a výskumnú prácu a prezentujú tieto výsledky na domácich a zahraničných fórach
- 6) Výsledky vedeckej a výskumnej práce, projektové zámery, implementáciu projektov

- posudzovať v internom vedeckom grémiu ako aj formou oponentúr a informovanie vedeckej rady SNK o výsledkoch a projektoch
- 7) V odborných útvaroch uskutočňovať permanentný výskum nových odborných trendov a výsledkov a zavádzať nové poznatky bezodkladne do praxe SNK a knižničného systému
 - 8) Podporovať len tie domáce a zahraničné pracovné cesty na konferencie, semináre, kolokviá doma a v zahraničí, na ktorých má zamestnanec SNK aktívnu účasť
 - 9) Podporovať aktívnu a vzájomne výhodnú spoluprácu s vedeckými a akademickými inštitúciami na Slovensku a v zahraničí (CENL, IFLA, GETTY, Stanford, Oxford, Nórsko, Fínsko, Nový Zéland, Francúzsko, Holandsko, ZU, UK, STU, UKF, SAV ai) a podporovať vysokoškolské vzdelávanie a podieľať sa na aktivitách katedier knižníckych štúdií (Bratislava, Žilina, Prešov).
 - 10) Vytvoriť v rámci implementácie národného projektu OPIS2 ca 80 nových pracovných miest v IKDC.

Rozvoj SNK prostredníctvom projektov a inovácií

Slovenská národná knižnica v Martine poskytuje občanom Slovenska kultúrne, informačné a vzdelávacie služby. Jej poslanie a tradičné úlohy sú definované zákonom. Pôsobí však v čase závažných globálnych premien. Medzi hlavné impulzy reformy jej činnosti a rozvoja patria zmeny spôsobené objavovaním sa nových druhov dokumentov, narastajúcim objem digitálnych materiálov, elektronických kníh a časopisov, multimédií, rozvojom informačných a komunikačných technológií a internetu. Teda zmeny v sociálnej, kultúrnej a vedeckej komunikácii. Slovenská národná knižnica je v súčasnosti moderná národná a európska inštitúcia, ktorá sa usiluje vo svojich rozvojových projektoch zachytiť svetové trendy sprístupňovania a využívania informácií a poznatkov na prospech rozvoja slovenského národa, celého Slovenska a všetkých jeho občanov.

Slovenská národná knižnica chce „na úrovni doby“ poskytovať kultúrne a informačné služby. Je potrebné sa ďalej prenášať pozornosť *zo zbierok na služby* a dosiahnuť, aby národná knižnica bola viac otvorená demokratická inštitúcia a aby výsledky jej práce opodstatňovali jej existenciu a užitočnosť pre modernú spoločnosť.

Uskutočňovanie týchto ambícií nie je vonkoncom ľahká úloha. Napriek tomu sa nazdávame, že sa nám po potrebnom odlúčení knižnice od Matice slovenskej, najmä vďaka mimoriadnemu úsiliu, podarilo nielen postaviť na nohy národnú knižnicu, ale aj založiť veľmi solídne a nádejné projekty a smery rozvoja pre najbližšiu i vzdialenú budúcnosť.

Ide najmä o projekty, na ktoré sme získali neobvykle vysoké prostriedky z mimorozpočtových zdrojov. Ak by sme sa spoliehali iba na prostriedky štátneho rozpočtu, ktorý je pre národnú knižnicu jeden z najnižších v EU (napr. prakticky od roku 2000 nemáme v rozpočte žiadne investičné prostriedky), za veľmi krátky čas by sa z národnej knižnice stala mŕtva a nepotrebná inštitúcia. Prostriedky, ku ktorým prichádzajú iné inštitúcie bez osobitného pričinenia a úsilia, si musíme získavať len obrovským odborným a ľudským nasadením.

Odhadujem, že za posledných 9 rokov sa nám podarilo získať z rôznych grantov, štrukturálnych fondov, nórskeho fondu, prioritných projektov asi 25 mil eur mimorozpočtových prostriedkov. Preukázali sme, že vieme prostriedky získať a projekty dokážeme efektívne realizovať.

Ako generálny riaditeľ by som sa usiloval o pokračovanie a rozvoj úspešných projektov SNK, najmä projektov ktoré sú popísané na stránke SNK:

[Projekt KIS3G](#) | [Informácie pre inovácie](#) | [Kniha SK](#) | [Slovenská digitálna knižnica](#) | [Informatizácia knižníc](#) | [KIS MaSK](#) | [Knižná kultúra](#) | [Biografický lexikón](#) | [Študovňa Zlatá niť](#) | [Konzervovanie fotografií](#) | [Vzdelávacie stredisko](#) | [Konferenčná sála](#) | [Výstavy a prezentácie](#) | [Martinská literárna jar](#) | [TEL-ME-MOR](#) | [TELplus](#) | [EDLnet](#) | [Europeana v1.0](#) | [EuropeanaTravel](#)

Naposledy (2010) som inicioval vypracovanie projektu na získanie grantu z programu Veda a výskum zo štrukturálnych fondov EU (Centrum excelentnosti Pamäť Slovenska). Projekt bol schválený, zmluva je podpísaná na ca 4 mil eur. (20010-2013) Som autorom a garantom projektu. Hlavným prijímateľom je Žilinská univerzita a SNK je partnerom s podielom ca 700 000 eur. SNK sa nemohla o projekt uchádzať, pretože nie je akreditovaným pracoviskom výskumu a vývoja podľa požiadaviek MŠSR.

Kľúčovým zdrojom rozvoja SNK ako aj iných pamäťových a fondových inštitúcií (PFI) sú *štrukturálne fondy*, ktoré predstavujú historickú a neopakovateľnú šancu pre PFI. Ide o zdroje a projekty definované v Operačnom programe informatizácie spoločnosti (OPIS2). V súčasnosti prebieha prehodnocovanie zamerania projektov a alokácií prostriedkov na jednotlivé národné projekty.

Považujem za dôležité, aby generálny riaditeľ aktívne vstúpil do prebiehajúcich procesov a usiloval sa o získanie a efektívne využitie ca 200 mil eur na systémové a štrukturálne zmeny v PFI. V tejto súvislosti som vyvinul určité osobné iniciatívy smerom k MKCR, MŠSR, MVSR a Úradu vlády.

V tejto súvislosti som pripravil napr. koncept, ktorý môže byť východiskom pre spoločný postup PFI v OPIS2. Návrh sa nachádza na adrese: <http://www.facebook.com/topic.php?uid=111114545575998&topic=235>. SNK je jednou z PFI a považujem za dôležité usilovať sa o spoločný postup a spoluprácu v presadzovaní systémových a štrukturálnych zmien v súlade s projektom Európskej komisie EUROPEANA.

Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií (PFI) a ich infraštruktúry – OPIS 2

(Návrh praktických krokov – čo robiť Zásadné strategické rozhodnutia)

- 1) Presmerovať peniaze určené výlučne na udržateľný rozvoj PFI SR na pôvodný účel: *štrukturálne a systémové zmeny PFI na Slovensku a udržateľný rozvoj PFI SR*.
- 2) Zabezpečiť naštartovanie udržateľného rozvoja PFI SR.
- 3) *Usporiť 0,2 mld.* v deficitnom štátnom rozpočte účelným využitím štrukturálnych fondov pre budúci udržateľný rozvoj PFI rezortov MKSR (knižnice, múzeá, pamiatky, audiovizia, mediálne PFI), MVSR (archívy SR), MOSR (archívy), cirkví a ďalších PFI.
- 4) Eliminovať, resp. *znižiť neodôvodnené zaťaženie deficitného štátneho rozpočtu SR* starou vládou riadnym využitím ŠF (ca 0.2 mld EUR) na účel, na ktorý boli pôvodne určené vládou a EU v roku 2006 v OPIS 2, teda na "Rozvoj PFI" SR a ich infraštruktúry. (Poznámka: Len na prevádzku 3 datacenter sa malo počínajúc rokom 2011 platiť za ich prevádzku každý rok takmer 7 mil eur)
- 5) Urýchlene využiť ŠF pripravené a schválené vládou a EU už v roku 2006 na *udržateľný*

rozvoj PFI SR, na rast konkurencieschopnosti slovenského KD a rast konkurencieschopnosti slovenských PFI.

- 6) Zabezpečiť *transfer technológií a know-how a udržateľný rozvoj* najlepších dostupných technológií sveta na ochranu a sprístupňovanie dedičstva a informácií o slovenskom dedičstve v PFI SR.
- 7) Zabezpečiť *rast zamestnanosti*, vytvorením *350 nových pracovných miest* podľa pôvodného zámeru OPIS 2 na území Slovenska v oblasti ochrany, sprístupňovaní a využívaní dedičstva, integrovaným rozvojom modernej konzervačnej vedy, technológií a priemyslu a na to naviazaných odvetví ako sú turizmus, vzdelávanie ochrany materiálov a objektov dedičstva, výskumného priemyslu, strojárstva, ochrany materiálov a objektov, ochrany a sprístupňovania dedičstva a informácií o dedičstve, informatizácie kultúrneho priemyslu. *Indikátor zamestnanosti ponechať*, teda vytvoriť v PFI 350 nových pracovných miest, je to jedna z reálnych podmienok udržateľnosti nie ako bol predchádzajúcim vedením pokus o jeho prehodnotenie a zníženie (bývalé ministerstvo, najmä SE v záujme outsourcingu žiadala o zníženie zamestnanosti na ca 190 miest a chcela počet zamestnancov znížiť ešte viac, to však nebola snaha racionalizovať, ale výjsť v ústrety privátnemu sektoru...). Konceptne sa usilujem presadzovať jednoznačnú strategickú tézu, že "*... peniaze OPIS 2 sú určené na udržateľný rozvoj PFI SR, a preto ich môžu čerpať a výberové konania organizovať len PFI SR*", vyhrajú PFI SR a zabezpečí sa naštartovanie ich systémových a štrukturálnych zmien a udržateľného rozvoja. Pre PFI sa otvoria nové, zatiaľ neprístupné zdroje pre *výskum* (vedľajší efekt implementácie úprojektov OPIS 2).

Praktické organizačné opatrenia:

- 1) *Akceptovať Štúdiu uskutočniteľnosti* OPIS 2 schválenú Úradom vlády SR ako všeobecný nevyhnutný rámec pre imlementáciu OPIS 2 dňa 22. januára 2010, modifikovať ju len minimálne v nevyhnutných prípadoch v súlade s politikou novej vlády (napr. vo veci vytvorenia nových pracovných miest) . Štúdia však nemôže nahrádzať jednotlivé národné a dopytové projekty. Navrhované projekty a alokácie nie sú dostatočne zdôvodnené odborné, finančne a ekonomicky, preto ich návrhy treba považovať za indikatívne.
- 2) *Zrušiť Radu* pre informatizáciu a digitalizáciu MKSR v jej doterajšej podobe.
- 3) *Zriadiť novú Radu* pre rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a ich infraštruktúry. (Rada PFII). V gescii ministra kultúry zriadiť túto radu ako otvorené odborné riadiace grémium pre OPIS 2, poradného orgánu ministra kultúry (experti PFI, akademického sektora, miestnej a regionálnej kultúry, SAV, archívov MVSR, MŠSR a de facto obnova už jestvujúcej štruktúry rady do roku 2007.). Vymenovať kompetentného predsedu Rady, na MKSR zabezpečiť funkcie sekretariátu Rady PFII
- 4) *Posúdiť* v odbornom riadiacom grémiu (PFII) (september 2010) *štruktúru a zameranie národných projektov* navrhnutých v Štúdii uskutočniteľnosti, uskutočniť finančné a ekonomické analýzy sporných projektov, *zvážiť* modifikáciu navrhovaných projektov resp. zaradenie nových národných a dopytových projektov, prehodnotiť alokácie finančných prostriedkov a rekalibrovať prístupy, tak by boli splnené indikátory PO2, ale súčasne vytvorená technická infraštruktúra a ľudský potenciál pre ďalšie pokračovanie procesov či už z verejných zdrojov SR resp. EÚ
- 5) *Alokovať väčšie objemy* prostriedkov na rozvoj regionálnej a miestnej kultúry (PFI) cez dopytové projekty.
- 6) Zaradiť medzi dôležité aktivity príslušných národných projektov vybudovanie *Reštaurátorských ateliérov* (pre múzeá, pamiatky, galérie...), *Filmových laboratórií* (reštaurovanie a konzervovanie filmou, audiovizuálnych a elektronických nosičov), *Výbudovanie centra dokumentácie a prezentácie tradičnej ľudovej kultúry*.

7) Vypovedať, po preskúmaní, zmluvy medzi MKSR a dodávateľom Tender Media Group, nakoľko to nie je pamäťová a fondová inštitúcia, firma bola obstaraná bez účasti PFI, služby sú neakceptovateľne predražené a firma nedokáže garantovať trvalú udržateľnosť projektov po roku 2015. Vypovedanie tejto zmluvy neohrozí implementáciu projektov OPIS 2 ani za predpokladu, že PFI pripraví podľa vlastných digitalizačných plánov a projektov verejné obstarávanie vo svojej gescii. Dodávatelia z konzorcia sa zrejme budú môcť uchádzať o dodávky služieb po tendroch, ktoré musia definovať PFI. Pokiaľ zostane zmluva v platnosti, bude nevyhnutné, aby MKSR, ako tretí účastník, pri podpise zmluvy na projekt garantoval, že eventuálne vzniknuté neoprávnené náklady uhradí MKSR za PFI.

8) Požiadajte, aby PFI (gestori špecializovaných digitalizačných pracovísk) bezodkladne pripravili do konca septembra konkrétne *digitalizačné plány* a plány ich vecného, časového a finančného zabezpečenia do roku 2015 a udržateľnosti do roku 2020.

9) *Prehodnotiť a zmeniť* doteraz MKSR forsírovaný návrh na okamžité vybudovanie *troch dátových centier*. Alternatívou je: a) dobudovanie existujúceho dátového centra SNK, vybudovanie jedného dátového centra v roku 2011, druhého v roku 2013. Zabezpečenie obstarania dátových centier a prevádzky DC zo štrukturálnych fondov minimálne do roku 2017. (Ak sa DC postavia v roku 2010, minimálne dva roky budú nevyužitú a prevádzkové náklady budú hradené neefektívne). Vo veci dátových centier zorganizovať súťaž návrhov riešení za účasti najlepších svetových kapacít (cena DC, prevádzka, technologická úroveň, trendy v oblasti DC na najbližších 10 rokov). Inou alternatívou je ukladať obsah v *existujúcich DC* na základe zmlúv alebo vybudovanie inštitucionálnych, sektorových repozitov a digitálnych archívov v PFI.

10) Bezodkladne riešiť problém *konzervovania a digitalizácie archívnych písomných materiálov* – konkrétne: a) kto bude pre archívy konečný prijímateľ pomoci zo ŠF, ktorá organizácia MVS SR bude uzatvárať zmluvu, b) ako zabezpečiť efektívnu integráciu konzervačných a digitalizačných procesov na jednom mieste na Slovensku, c) ako zabezpečiť financovanie prípravy materiálov na konzervovanie a digitalizáciu v Slovenskom národnom archíve, keďže miestom realizácie pomoci zo ŠF nemôže byť Bratislava. Navrhujeme MK spolu s RO OPIS vstúpiť do rokovani s EK a presadiť princíp *pro rata* minimálne pre tieto aktivity PO2.

11) *Pripraviť podklady* a alternatívy na medzirezortné rokovanie a rokovať o tejto veci na úrovni riadiaceho orgánu, ministra kultúry (garant OPIS2), ministra vnútra (správa archívov) a ministra školstva (RO výskum a vývoj). Navrhujeme spolu s Riadiacim orgánom OPIS (Úrad vlády resp. Ministerstvo dopravy...) vstúpiť do rokovani s EK a presadiť princíp *pro rata* minimálne pre tieto aktivity PO2. Súčasne spoločným rokovaním s kompetentnými nájsť riešenie spolu so zodpovednými ostatnými ministrami, najmä ministrom školstva a vedy na riešenie tejto výzvy pre SR najlepšie formou národného projektu a vytvorenie národného integrovaného konzervačného centra pre záchranu, stabilizáciu a konzervovanie tradičných nosičov informácií v Slovenskej republike a súčasne poskytnutie týchto metód v medzinárodnom meradle napr. na úrovni V4, dunajského regiónu .

12) *Vypísať ihneď výzvu* (ak je to potrebné, pretože na národné projekty nie je nevyhnutná výzva; nakoľko prijímateľ je jediný a známy, nehrozí žiadna konkurencia medzi PFI) na prípravu národného projektu č. 1 (Digitalizácia a konzervovanie textových knižničných materiálov). Vypracovať a posúdiť projekt v riadiacom grémiu, prezentovať projekt verejnosti, podpísať zmluvu a vykonať verejné obstarávanie v gescii SNK, začať implementáciu koncom roka 2010 najneskôr v 1. kvartáli 2011.

13) *Vybudovať v SNK v Martine* (Vrútky) konzervačné a digitalizačné centrum (KDC) pre knižničné a archívne materiály. Tým sa rozumie komplexná infraštruktúra, a to do roku 2015 bez požiadaviek na štátny rozpočet.

14) *Začať projektovať* vybudovanie konzervačného pracoviska na konzervovanie (sterilizáciu,

deacidifikáciu atd) tak, aby mohlo v roku 2012 fungovať na výkon 20 ton knižničného materiálu, 20 ton archívneho materiálu. Dovtedy digitalizovať materiály, ktoré si nevyžadujú konzervačné zásahy.

Poznámka: Najväčšiu časť aktivít OPIS 2 predstavujú z plánovaného objemu 3.5 mil. objektov písomné knižničné a archívne dokumenty. Preto treba mať čo najskôr (v roku 2010) projekt digitalizácie textových knižničných materiálov, pretože v tomto sektore sú podmienky najlepšie a dajú sa dosiahnuť rýchlo výsledky. Pokiaľ sa nezačne s digitalizáciou textov čo najskôr, nebude možné garantovať splnenie plánovaných indikátorov OPIS 2, teda 1.4 mil knižničných a 1.4 mil archívnych materiálov do roku 2013 resp. 2015.

Pre SNK je v tomto kontexte prioritou získanie prostriedkov na digitalizáciu a konzervovanie vo výške ca 41 mil. eur na vybudovanie Integrovaného konzervačného a digitalizačného centra na svojom detašovanom pracovisku vo Vrútkach.

Mojou osobnou ambíciou je v záujme koncepčného rozvoja SNK implementovať *projekt digitalizácie všetkých textových knižničných slovacikálnych dokumentov*. Tento projekt má revolučný význam pre SNK a komunikáciu informácií, dokumentov a poznatkov na Slovensku vôbec. Ak sa bude realizovať, na dlhé roky bude prioritou a zdrojom dôležitých profesionálnych zmien v knižničných a informačných službách.

Podrobnosti o rozsahu digitalizácie a ochrany v IKDC obsahuje tabuľka:

Textové materiály: Kvantifikácia počtu objektov na masovú digitalizáciu a konzervovanie

<i>Technologické triedy</i>	<i>Počet analogových objektov na digitalizáciu do roku 2010</i>	<i>Počty strán</i>	<i>Počet zdigitalizovaných objektov cez OPIS</i>	<i>Pokračovanie aktivity po roku 2013/2015</i>	<i>Špecifikácia objektov Poznámky</i>
<i>Knihy z depozitu SNK (ca 500 000 titulov)</i>	500 000	175 000 000	500 000	áno	<i>Objektom je jednotlivý fyzický zväzok, exemplár titulu, samostatný zväzok viacväzkového titulu, samostatný titul edície. Objekt má prírastkové číslo a čiarový kód.</i>
<i>Historické dokumenty, manuskripty, staré a vzácne tlače, vybraté archívne, . archívne pomôcky, textové prejavy tradičnej ľudovej kultúry a pod.</i>	150 000	30 000 000	150 000	áno	<i>Objektom je fyzický zväzok alebo archívna jednotka alebo jednotka textového prejavu tradičnej ľudovej kultúry evidovaná vo fonde alebo jednotka zo zbierky. Pri historických knižničných jednotkách je objektom a) jednotlivý fyzický zväzok, b)exemplár titulu, samostatný zväzok viacväzkového titulu, c) samostatný titul edície (do roku 1830). Objektu sa prideli prírastkové číslo a čiarový kód. Archívna pomôcka je zviazaný textový dokument, ktorý je indexom k zbiekam všetkých štátnych archívov na Slovensku. Objekty sú rezortné i mimorezortné</i>
<i>Zborníky, Acta, zborníky z vedeckých a odborných konferencií atd.</i>	10 000	350 000	10 000	áno	<i>Objektom je jednotlivý fyzický zväzok, exemplár titulu, samostatný zväzok viacväzkového titulu, samostatný titul edície. Objekt má prírastkové číslo a čiarový kód. Objekty sú rezortné i mimorezortné</i>

Zborníky, Acta, zborníky z vedeckých a odborných konferencií atd.	250	87 500	250	áno	Po roku 2010 do roku 2015 pri akvizícii ca 50 nových objektov ročne Objekty sú rezortné i mimorezortné
Štúdie, vedecké a odborné state a články v zborníkoch				700 000	Embedded objects Objekty sú rezortné i mimorezortné
Nové knihy (nové ročné prírastky slovacikálnych kníh SNK)	50 000	1 750 000	50 000	áno	Po roku 2010 do roku 2015 pri akvizícii ca 10000 nových objektov ročne
Seriály(slovacikálne)	13 500	20 250 000	13 500	áno	Z toho (z 13500): Noviny: ca 3 000titulov , čo predstavuje: Priemerne čísel novín za rok je 125 Priemerne ročníkov novín (do roku 2010) je 15 Priemerne čísel novín (potenciálnych objektov) 5 625 000 (Číslo novín neodporúčame považovať za samostatné objekty v projekte digitalizácie). Číslo sa budú digitalizovať priebežne a nemusia mať samostatnú identifikáciu ako jednotky archivovania a sprístupňovania; Číslo a ich obsahy budú dostupné cez kalendár, ročníky, dátumy a fulltextové vyhľadávanie)
Z toho noviny	3 000				
Z toho časopisy (tituly)	10 500				Z toho(z 13 500): Časopisy: <u>Objektom</u> je a) jednotlivé číslo seriálu pred zviazaním ročníka alebo jeho časti, b) zviazaný ročník seriálu (súbor ročníkov a čísel), c) jednotlivé číslo seriálu d) jednotlivý vedecký alebo odborný článok z odborného/vedeckého časopisu alebo zborníka. Článku prideliť štandardnú identifikáciu a SICI. Priemerne čísel časopisov za rok 12 Priemerne ročníkov časopisov (do roku 2010) 13 Spolu čísel časopisov (potenciálnych objektov do roku 2010) 3780000. (Číslo časopisov neodporúčame považovať za samostatné objekty v projekte digitalizácie). Číslo sa budú digitalizovať priebežne a nemusia mať samostatnú identifikáciu ako jednotky archivovania a sprístupňovania; Číslo a ich obsahy budú dostupné cez kalendár, ročníky, dátumy a fulltextové vyhľadávanie) Počet slovacikálnych titulov (digitalizované prírastky za roky 2010-2015) Objekty sú rezortné i mimorezortné

<i>Nové ročné prírastky titulov seriálov do SNK</i>	5 000	7 500 000	5 000	áno	
<i>Celkový počet tlačených analógových objektov určených na digitalizáciu (kvalifikovaný odhad)</i>	739 000 titulov		700 000 vložených objektov		<i>Objekty s vlastnou identifikáciou ako súčasť objektov (napr. články z časopisov a zborníkov, jednotka zbierky atd) Objekty sú rezortné i mimorezortné</i>
<i>Počet strán (ca)</i>		234 937 500			<i>Počet zdigitalizovaných objektov predstavuje 100 % slovacikálnych knižničných objektov + určitý počet archívnych objektov a textových prejavov tradičnej ľudovej kultúry</i>
<i>Objektov spolu</i>			1439000		

<i>Webharvesting</i>	<i>Objektom je softvérom selektovaný digitálny objekt s doménou .sk. Tieto objekty sú už zdigitalizované, nie sú v získanej forme v zbierkach pamäťových inštitúcií a nezhrňajú sa do plánovaného počtu objektov určených na digitalizáciu</i>	<i>Neznámy počet</i>
<i>Elektronické zdroje dodané do SNK ako súčasť analógovej formy (CD, DVD, a pod.)</i>	Objektom je digitálny objekt, ktorý bol dodaný do SNK ako súčasť analógového dokumentu (CD v časopise, audionahrávka v učebnici a pod.). Objekt identifikovať, archivovať.	Neznámy počet
<i>Originálne elektronické zdroje (born digital)</i>	Objektom je digitálny objekt, ktorý nemá analógový náprotivok. Identifikovať. Archivovať.	Neznámy počet

Predpokladá sa, že v projekte digitalizácie v rokoch 2009-2013-2015 Slovenská národná knižnica zdigitalizuje a zabezpečí digitalizáciu cca 1 439 000 objektov.

Priestorové otázky

Pre rozvoj SNK ako knižnice sú kľúčové dva objekty: 1) sídelná budova v Martine a 2) areál vo Vrútkach.

Sídelná budova SNK v Martine je kapacitne celkom nedostatočná, vyžaduje si modernizáciu a rekonštrukciu. K nej je potrebné pristaviť nový moderný depozit. Do areálu Vrútky je potrebné premiestniť všetky technológie (konzervovanie, digitalizácia, mikrofilmovanie atd.) pre ktoré nie je v sídelnej budove miesto. Perspektívne by mala byť terajšia sídelná budova SNK *analógovou knižnicou* a areál vo Vrútkach *národnou digitálnou knižnicou* a *Integrovaným konzervačným a digitalizačným centrom* s celoslovenskou pôsobnosťou.

Vláda SR na svojom zasadaní v Bratislave v stredu 10.marca 2010 prerokovala a svojim uznesením

č.177/2010 **schválila Návrh programu komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov, historických knižničných fondov a knižničného písomného dedičstva Slovenska**, <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Uznesenie-10536?listName=Uznesenie&prefixFile=u>, ktorý na rokovanie vlády predložil minister kultúry SR Marek Maďarič. Ministrovi kultúry vláda uložila: „*postupne realizovať program komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov, historických knižničných fondov a knižničného písomného dedičstva Slovenska*“.

Najefektívnejší spôsob ochrany knižničného písomného dedičstva je *prevencia*. Hlavne dobré depozity s dostatočnou úložnou kapacitou. Písomné dedičstvo je najlepšie chránené v dobrých depozitoch. V zákone o povinných výtlačkoch je ustanovenie, podľa ktorého právnická osoba, ktorej bol povinný výtlačok alebo povinná rozmnoženina audiovizuálneho diela odovzdaná, ich trvalo uchováva. Z tohto ustanovenia vyplýva, že všetky inštitúcie sú okrem iného povinné trvalo uchovávať dokumenty, ktoré získali na základe zákona o povinnom výtlačku.

Žiadna z inštitúcií, ktoré sú v uvedené v tomto zákone, nie je spôsobilá trvalo uchovať povinne výtlačky, pretože nemá depozity vhodné na ich trvalé uchovanie v súlade s medzinárodnou normou ISO 11799:2003 *Informatika a dokumentácia – Požiadavky na uloženie dokumentov pre archívne a knižničné materiály*. Tieto požiadavky nespĺňajú ani sklady, v ktorých sú v knižniciach a u rôznych vlastníkov uskladnené historické tlače, HKF a HKD.

Výstavba a rekonštrukcia skladov

Je v záujme komplexnej ochrany písomného dedičstva, aby sa postupne vytvorili štandardné podmienky aspoň v skladoch tých knižníc, ktoré sú v súlade s knižničným zákonom konzervačnými knižnicami (SNK, UKB a ostatné vedecké knižnice). Budem sa usilovať o to, aby Ministerstvo kultúry aj naďalej ako rezortné priority s ohľadom na dosiahnutie trvalého riešenia skladových priestorov knižníc v rámci programu preferovalo výstavbu a rekonštrukciu skladu v SNK vrátane modernizácie jej sídelnej budovy.

Nové a rekonštruované sklady by mali riešiť uloženie historických tlačí a fondov, resp. HKD a HKF nielen vo vlastníctve Slovenskej republiky, ale podľa § 20 knižničného zákona v prípade mimoriadnych udalostí (živelné pohromy, teroristická hrozba, vojnový stav a pod.) aj iných vlastníkov a správcov HKD alebo HKF. Zároveň sa tým vytvorí v SNK a v UKB a postupne aj v ŠVK v Košiciach, ŠVK v B. Bystrici a ŠVK v Prešove aj dostatočné kapacity pre konzervačný fond.

Nový sklad SNK a modernizácia sídelnej budovy

Napriek deklaráciám a uzneseniam munulej vlády, ktorá mala dokonca v programovom vyhlásení a v stratégii rozvoja knihovníctva úlohu začať začať výstavbu nového depozitu SNK, nič v tejto veci neurobila a situácia je doslova katastrofálna. Stavba nového skladu SNK je základným predpokladom ochrany najpodstatnejšieho množstva knižničného písomného dedičstva Slovenska. Existujúci depozit má 7 000 m² a bol projektovaný na 2 750 000 kníh. Keďže bol projektovaný začiatkom 60. rokov, jeho technické riešenie bolo a aj zostalo na úrovni tých rokov. V súčasnosti je v existujúcom depozite asi 4,5 mil. knižničných jednotiek, pričom ročný prírastok je asi 45 000 knižničných jednotiek. V záujme vyriešenia nepriaznivej situácie je potrebné postaviť nový depozit (pre simplikáty) a rekonštruovať starý depozit (pre duplikáty).

Ochrana HKD, HKF a knižničného dedičstva v prípade mimoriadnych udalostí

Závažné krízové situácie v zahraničí a spôsob ich riešenia si vyžadujú, aby sa aj v Slovenskej republike vypracoval materiál, ktorý vytvorí podmienky organizačného, technického

a personálneho charakteru na operatívne riešenie vzniknutých mimoriadnych udalostí. Pôjde o komplex opatrení, ktoré by v prípade mimoriadnych udalostí, ohrozenia historických tlačí a fondov, HKD, HKF a knižničného písomného dedičstva Slovenska (napr. živelnou pohromou, požiarom, prírodnou katastrofou, záplavami, vojnový stav a pod.) operatívne riešili vzniknutú situáciu a eliminovali na minimum možné škody. Jeho súčasťou bude aj návrh na zriadenie krízového centra na ochranu HKD, HKF a knižničného písomného dedičstva v prípade mimoriadnych udalostí. Predpokladá sa, že krízové centrum vznikne v SNK.

SNK je odborným garantom programu ochrany knižničných fondov

Odborným garantom programu v rámci Slovenskej republiky je SNK, ktorá v zmysle knižničného zákona zodpovedá za oblasť historických tlačí a fondov, HKD, HKF a je národným pracoviskom pre oblasť konzervovania, reštaurovania, ochranného kopírovania a digitalizácie knižničných dokumentov. Zároveň je konzervačnou knižnicou Slovenskej republiky, ktorá prednostne zhromažďuje, odborne spracúva, uchováva, ochraňuje a sprístupňuje domáce a zahraničné slovacikálne knižničné písomné dedičstvo.

Konkrétne opatrenia schválené vládou sa týkajú hlavne starostlivosti o HKF a sú zhrnuté v tabuľke č. 1 k materiálu vlády. Budem sa usilovať o to, aby sa zámery vlády začali realizovať.

Dušan Katuščák
21. 09. 2010